

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Юридичний факультет

Кафедра конституційного,
адміністративного та фінансового
права

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: «Господарське право»

на тему:

„Підприємництво як основна форма господарювання:
поняття, ознаки”

Студент 3 курсу ПР - 31 групи
Галузь знань 0304 «Право»
Напрямок підготовки 6.030401 «Правознавство»
Процака В.Р.
Керівник: д.ю.н., проф. Гречанюк С.К.

Національна шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

ТЕРНОПІЛЬ – 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ПІДПРИЄМНИЦТВО	5
1.1 Поняття та характерні риси підприємництва	5
1.2 Основні принципи та механізм реалізації підприємницької діяльності	8
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	11
2.1 Суб'єкти, об'єкти та види підприємництва	11
2.2 Обмеження у здійсненні підприємницької діяльності	14
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА	17
3.1 Напрямки та чинники розвитку сучасної підприємницької діяльності	17
3.2 Сучасні тенденції розвитку підприємництва в Україні	20
ВИСНОВКИ	26
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	28
ДОДАТКИ	31

ВСТУП

На сьогоднішній день підприємництво - це особливий господарювання (під якою ми розуміємо доцільну діяльність, направлену на отримання прибутку), яка заснована на самостійній ініціативі, відповідальності і інноваційній підприємницькій ідеї.

Підприємництво характеризується обов'язковою наявністю інноваційного моменту - будь то виробництво нового товару, зміна профілю діяльності або заснування нового підприємства. Нова система управління виробництвом, якістю, впровадження нових методів організації виробництва або нових технологій - це також інноваційні моменти.

У сучасних умовах господарювання кожний підприємець функціонує в умовах досить глибокої спеціалізації виробництва, що виникла на основі розподілу праці.

Здійснення підприємницької діяльності на ефективному рівні, таким чином, можливе лише при наявності певної суспільної ситуації - підприємницького середовища, під яким розуміється передусім законодавче підґрунтя, що наділяє широкими правами і не меншими обов'язками підприємця, а також особиста свобода підприємця, тобто його особиста незалежність, що дозволяє ухвалити таке підприємницьке рішення, яке, з його точки зору, буде найбільш ефективним, дійовим і максимально прибутковим.

Актуальність теми дослідження. У даний час накопичено значну кількість наукових досліджень і нагромаджено практичний досвід функціонування різних організаційно-правових форм господарювання, що дає змогу порівнювати їхню ефективність і життєздатність.

Підприємницька діяльність на сучасному етапі становлення займає важливе місце порівняно з іншими формами господарювання, адже в Україні така діяльність лише розвивається і знаходиться в не найкращому стані. Це водночас є як наслідком, так і причиною існуючого на сьогодні економічного розвитку в Україні.

Мета і завдання дослідження. Мета курсової роботи полягає в дослідженні підприємницької діяльності як основи господарювання, а також визначення основної сутності підприємництва в сучасних умовах та в Україні.

Метою курсової роботи зумовлено виконання таких завдань:

- визначити поняття підприємницької діяльності та її основну сутність;
- проаналізувати зміст правового статусу цієї форми господарювання;
- порівняти стан підприємництва на сучасному етапі в Україні та у світі;
- систематизувати отримані знання та узагальнити шляхи вдосконалення правового регулювання підприємницької діяльності.

Об'єктом дослідження виступає основи та загальні риси підприємництва та його функціонування.

Предметом дослідження виступають відносини (правові та економічні), які виникають під час підприємницької діяльності відповідно до законодавства.

Методологічною основою в роботі є наукові методи, що ґрунтуються на вимогах об'єктивного та всебічного аналізу суспільних явищ правового характеру. В основу методології дослідження покладено загальнотеоретичні принципи та підходи щодо визначення основ підприємницької діяльності.

У дослідженні застосовуються окремі **методи пізнання**: формально-юридичний, порівняльно-правовий, логіко-юридичний, історико-правовий, системно-структурний.

Структурно робота складається зі вступу, трьох розділів, шести підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Повний обсяг кваліфікаційної роботи становить 33 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ПІДПРИЄМНИЦТВО

1.1 Поняття та характерні риси підприємництва

Підприємництво є одним із різновидів творчої, пошукової, ризикової соціальної діяльності і в більшості країн світу з ринковою економікою вважається одним із найпрестижніших.

Цей вид діяльності є найкращим проявом людського потенціалу, що виявляється в суспільному рості та характерному інтелектуальному розвитку особи, яка цим займається. Адже історія доводить, що підняти економіку, інші сфери буття до високого рівня розвитку можливо переважно через прояв членами цього суспільства їх господарської ініціативи.

Щодо поняття підприємницької діяльності, то це – різновид господарської діяльності, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку.

Визначення поняття підприємництва має не тільки важливе теоретичне, а й практичне значення, оскільки значна частина норм законодавства стосується лише такого роду діяльності. Особливого значення це набуває при застосуванні імперативних норм, у тому числі тих, що регламентують санкції за порушення законодавства про підприємництво. Тобто, підприємництво повинно здійснюватися легально, тобто особа повинна у встановленому порядку зареєструватися як підприємець та у разі необхідності отримати спеціальні дозволи.

Наприклад за заняття підприємницькою діяльністю без відповідної державної реєстрації, може настати адміністративна відповідальність, а здійснення підприємницької діяльності яка підлягає ліцензуванню з порушенням умов ліцензування може потягти за собою кримінальну відповідальність.

Для чіткого розмежування підприємництва та інших видів діяльності необхідно усвідомлювати ознаки (риси) підприємницької діяльності, які впливають із самого поняття підприємництва.

Першою і найважливішою характерною ознакою підприємництва є його економічна ініціативність та самостійність. Вона полягає у тому, що суб'єкти такої діяльності здатні нести відповідальність за прояв власної ініціативи у разі невдачі чи успіху дійсної справи, а також здатні впливати на результати своїх вчинків. Ця риса поєднується з ініціативою у запровадженні мотиваційного управління, прагненням до персональної відповідальності.

Щодо наступної ознаки, такої як систематичність, то на сьогоднішній день існують певні труднощі з визначенням кількісних критеріїв систематичності, оскільки законодавством це питання не врегульовано. Донедавна для визначення систематичності підприємницької діяльності застосовувалися положення Декрету КМ України «Про податок на промисел», згідно зі ст. 1 якого систематичним вважався продаж вироблених, перероблених та куплених продукції, речей, товарів, який здійснюється більше чотирьох разів протягом календарного року.

Зазначений Декрет втратив чинність з прийняттям Податкового Кодексу України, а питання щодо визначення критеріїв систематичності на законодавчому рівні залишилося невирішеним стосовно її здійснення фізичними особами - підприємцями. Натомість юридичні особи, закріплюючи в своїх установчих документах види діяльності, які вони мають намір здійснювати, вважаються такими, що їх здійснюють систематично (в окремих випадках за наявності дозвільних документів, якщо це прямо передбачено нормами чинного законодавства).

Учені - економісти інколи не вважають систематичність характерною ознакою підприємництва, а, навпаки, відносять її до короткочасних, тактичних способів дії, що здебільшого вписуються у відносно короткотривалі угоди. Учені - юристи одностайно визнають ознаку систематичності необхідною

ресою підприємництва, однак називають її по-різному. Деякі вчені називають постійність, інші підкреслюють професійну основу

Підприємництво є діяльністю на власний ризик. Це означає, що за порушення договірних зобов'язань, кредитно-розрахункової і податкової дисципліни, вимог до якості продукції та інших правил здійснення господарської діяльності підприємство та приватний підприємець самостійно несуть відповідальність, передбачену законодавством України.

Не менш важливою рисою підприємництва є його легальність. Це можна назвати не просто рисою, а й головною умовою здійснення такої діяльності.

Дозвільна (ліцензована) підприємницька діяльність може здійснюватися лише за спеціальним дозволом (ліцензією), що видається Кабінетом Міністрів України чи уповноваженим ним органом відповідно до Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», ст. 9 якого містить вичерпний перелік видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню.

Ще однією складовою легалізації підприємницької діяльності є її патентування.

Отже, можна сказати, що підприємницька діяльність має суттєвий вплив на розвиток економіки і соціальної сфери в цілому. Спрямованість підприємницької діяльності на досягнення економічних і соціальних результатів означає спрямованість її на задоволення суспільних потреб у товарах, роботах і послугах. Соціальна ефективність відображає поліпшення соціальних умов життя людей, зокрема покращення умов праці та побуту, поліпшення зовнішнього довкілля, підвищення рівня зайнятості й безпеки життя людей тощо.

1.2 Основні принципи та механізм реалізації підприємницької діяльності

Будь-яка підприємницька діяльність здійснюється з дотриманням певного набору принципів, тобто основних, найсуттєвіших правил, тверджень та вимог. На мою думку, усі принципи, яких дотримуються суб'єкти підприємництва, потрібно виокремити у три групи: зумовлені законодавством, економічні та соціальні.

Розглянемо принципи, які зумовлені законодавством.

Відповідно до Господарського кодексу України, суб'єкти підприємницької діяльності можуть вільно обирати напрям, форму та вид діяльності, розробляти програму розвитку бізнесу, залучати та використовувати ресурси, співпрацювати з постачальниками та споживачами, наймати працівників відповідно до потреби, на власний розсуд розпоряджатися прибутком, самостійно здійснювати зовнішньо-економічну діяльність.

На основі цього ГКУ виніс перелік принципів на яких повинно базуватись підприємництво:

1) вільний вибір підприємцем видів підприємницької діяльності. Суб'єкт підприємницької діяльності самостійно приймає рішення, якою діяльністю він має намір займатися, з урахуванням обмежень, передбачених чинним законодавством;

2) самостійне формування підприємцем програми діяльності, вибору постачальників і споживачів продукції, що виробляється, залучення матеріально-технічних, фінансових та інших видів ресурсів, використання яких не обмежено законом, установлення цін на продукцію та послуги відповідно до закону. Забезпечення економічної самостійності суб'єкта підприємницької діяльності передбачає створення умов для реалізації його економічного суверенітету як господарюючого суб'єкта, що виражається, насамперед, у реалізації права та реальної можливості вибору виду діяльності, вільного вибору постачальників і споживачів продукції, місця, часу та інших умов

придбання товарів, прийняття рішення про те, що, в якій кількості, кому та за якими цінами реалізовувати;

3) вільний найм підприємцем працівників. Тобто підприємець є самостійним у підборі осіб, з якими він має намір вступити в трудові правовідносини. Проте цей принцип дещо обмежується положеннями спеціального законодавства. Наприклад, законодавством про зайнятість населення обмежуються трудові права іноземних громадян та осіб без громадянства - ст. 8 Закону України «Про зайнятість населення» передбачає необхідність отримання дозволу державної служби зайнятості України на працевлаштування цих осіб.

Усі принципи, розглянуті вище, є основою підприємництва незалежно від форми, розміру та виду діяльності.

Ці принципи не є вичерпними і не можуть абсолютизуватись. Вони розвиваються, взаємодіють між собою і відображають відносини, що склалися у суспільстві на певний період.

Для розвитку підприємницької діяльності необхідний механізм чи рушійна сила, який в основному може звести до наступного: потреба створення законодавчої та нормативної баз; додержання конкурентного режиму господарювання; стимулювання бізнесу.

Потреба створення законодавчої бази продиктована потребою надати всім господарюючим суб'єктам гарантії для збереження їх власності, виключення можливості націоналізації, створення для всіх учасників бізнесу однакових прав, повної економічної свободи.

Додержання конкурентного режиму включає совісну конкуренцію на ринку між двома і більше суб'єктами господарювання. В цій конкуренції держава повинна підтримувати обидві сторони, адже кінцевий результат повинен бути спрямований на споживачів, тобто суспільство.

Ще таким невеликим механізмом розвитку підприємництва є розроблення стратегії підприємств.

Як вже відомо підприємницька діяльність є складним процесом і вимагає від своїх суб'єктів конкретних дій, які зможуть принести результат, тобто досягти мети. Для цього створюються певні стратегії, тобто «плани дій», які на думку підприємців є оптимальними для них та зможуть принести очікуваний результат. Найважливішим у цьому є розробка концепцій, що включає весь аналіз діяльності як такої.

Правильна стратегія дозволить стимулювати бізнес, що передбачає заохочення та розвиток підприємництва, малого бізнесу, створення сприятливого економічного середовища (податкові пільги), прямі державні дотації, фінансування ризикових проектів інноваційного характеру та ін.

Важливою умовою формування і реалізації підприємництва є гарантії та всебічна підтримка з боку держави. Вона законодавчо забезпечує гарантії для всіх підприємців однакові права і можливості щодо доступу до матеріально-технічних, фінансових, трудових, інформаційних, природних та інших ресурсів, свободу конкуренції між підприємцями, захищає споживачів від виявів несумлінної конкуренції та монополізму в будь-якій сфері підприємницької діяльності. Тобто розвиток підприємницьких структур і розширення можливостей вільного підприємництва потребує з боку держави економічної, матеріально-технічної та організаційної підтримки.

Отже, механізм реалізації підприємництва є складною системою, що потребує розроблення чітких та ефективних регулятивних заходів, методи регулювання якого варто поділити на адміністративні та ринкові. Адміністративне регулювання забезпечується державою та включає в себе комплекс фінансово бюджетних, організаційних та правових заходів, спрямованих на збалансування, рівномірний розвиток підприємницької діяльності в регіонах та галузях, узгодження інтересів різноманітних соціальних груп, стимулювання високого технологічного та інноваційного розвитку, інвестиційної активності.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1 Суб'єкти, об'єкти та види підприємництва

Поняття суб'єкта підприємницької діяльності (підприємця) ГК України не містить чіткого визначення поняття «суб'єкт підприємницької діяльності», формулюючи його опосередковано через поняття «господарська діяльність» і «суб'єкт господарювання». Так, за змістом ч. 2 ст. 3 ГК України суб'єктами підприємництва вважаються особи, які займаються підприємницькою діяльністю «для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку».

Відповідно до ст. 55 Господарського кодексу України суб'єктами підприємництва в Україні є:

1) господарські організації - юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до Господарського кодексу, а також інші юридичні особи, які здійснюють підприємницьку діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку;

2) громадини України, іноземці та особи без громадянства', які здійснюють підприємницьку діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці.

Здійснення підприємницької діяльності забороняється органам державної влади та органам місцевого самоврядування.

Існують також обмеження щодо здійснення фізичними особами права на заняття підприємницькою діяльністю. Вона обмежується законом щодо депутатів, посадових і службових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування. До того ж, забороняється займатися підприємницькою діяльністю військовослужбовцям, службовим особам органів внутрішніх справ, прокуратури, суду, органів державної безпеки України тощо.

Суб'єкти господарювання реалізують свою господарську компетенцію на основі права власності, права господарського відання, права оперативного управління відповідно до визначення цієї компетенції у Господарському Кодексі та інших законах.

Підприємці в процесі своєї діяльності реалізують господарську компетенцію, тобто сукупність господарських прав та обов'язків.

Суб'єкт підприємницької діяльності має такі права:

- без обмежень самостійно здійснювати будь-яку підприємницьку діяльність, яку не заборонено законом;
- укладати договори з іншими суб'єктами господарювання;
- відкривати банківський рахунок;
- створювати спілки, асоціації та інші громадські об'єднання підприємців;
- укладати з громадянами трудові договори (контракти, угоди) щодо використання їх праці;
- користуватись послугами системи соціального забезпечення та соціального страхування;
- відкривати свої філії, представництва, проводити реорганізацію і ліквідацію підприємства за рішенням власника;
- одержувати інформацію про результати інспектування і перевірок його діяльності;
- оскаржувати у суді неправомірні дії громадян, юридичних осіб та органів державної влади.

Суб'єкт господарювання підлягає державній реєстрації як юридична особа чи фізична особа-підприємець у порядку, визначеному законом.

Усі суб'єкти підприємницької діяльності, відокремлені підрозділи юридичних осіб, виділені на окремий баланс, зобов'язані вести облік результатів своєї роботи, складати та подавати статистичну інформацію і фінансову звітність.

Підприємці зобов'язані не завдавати шкоди довкіллю, не порушувати права та законні інтереси громадян і їх об'єднань, інших суб'єктів

господарювання, установ, організацій, права місцевого самоврядування і держави.

За завдані шкоду і збитки підприємець несе майнову та іншу встановлену законом відповідальність.

Іноземці та особи без громадянства при здійсненні господарської діяльності в Україні користуються такими самими правами і мають такі самі обов'язки, як і громадяни України.

Об'єктами підприємницької діяльності є все, що здатне приносити прибуток: майно, товари (послуги), гроші і цінні папери, інформація та результати інтелектуальної діяльності, до яких відносяться твори науки, літератури, мистецтва, бази даних, промислові зразки, секрети виробництва (ноу- хау) тощо (табл. 2.1).

Розрізняють декілька видів підприємницької діяльності, а саме: виробнича, комерційна, торговельна, банківська, страхова, інноваційна, концесійна діяльність, спільне інвестування та ін.

Виробниче підприємництво передбачає: визначення виду виробничої діяльності та номенклатури асортименту продукції (товарів, робіт, послуг), яку буде виробляти підприємець. Підприємство може існувати доти, доки має споживачів об'єктів своєї господарської діяльності; виявлення потреби у товарах, необхідних потенційному споживачеві (маркетингова діяльність); оформлення контракту між підприємцем і покупцем товару; здійснення самого виробництва товарів і послуг.

Комерційна діяльність (підприємництво) має місце, якщо її суб'єкт (підприємець) діє з метою отримання прибутку.

Господарсько-торговельна діяльність — діяльність, що її здійснюють суб'єкти господарювання у сфері товарного обігу, спрямована на реалізацію продукції виробничо-технічного призначення і виробів народного споживання, а також допоміжна діяльність, яка забезпечує їх реалізацію через надання відповідних послуг.

Інноваційна діяльність — діяльність учасників господарських відносин, що здійснюється на основі реалізації інвестицій з метою виконання довгострокових науково-технічних програм з тривалими строками окупності витрат і впровадження нових науково-технічних досягнень у виробництво та інші сфери суспільного життя.

Комерційна концесія — за договором комерційної концесії одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) на строк або без визначення строку право використання в підприємницькій діяльності користувача комплексу прав, належних правоволодільцеві, а користувач зобов'язується додержувати умов використання наданих йому прав та сплатити правоволодільцеві обумовлену договором винагороду.

Зовнішньоекономічна діяльність — господарська діяльність, під час здійснення якої майно та/або робоча сила перетинають митний кордон України.

Залежно від ринку (внутрішній чи зовнішній), національної приналежності суб'єктів господарювання (вітчизняні товаровиробники/резиденти чи іноземні інвестори та нерезиденти) розрізняють господарську діяльність за участю вітчизняних товаровиробників (резидентів) і зовнішньоекономічну діяльність (за участю резидентів і нерезидентів), у тому числі іноземне інвестування (за участю іноземного інвестора).

Отже, суб'єкт підприємницької діяльності може здійснювати таку діяльність у різних формах, яка лише не заборонена законом та користуватися різними її видами.

2.2 Обмеження у здійсненні підприємницької діяльності

Господарське законодавство України встановлює певні обмеження та заборони щодо окремих видів підприємницької діяльності.

Отже, законодавство встановлює неможливість заняття підприємницькою діяльністю певних категорій громадян (військовослужбовців, службових осіб органів прокуратури, суду, державної безпеки, нотаріату, внутрішніх справ,

органів державної влади та місцевого самоврядування), осіб, яким суд заборонив займатися певною підприємницькою діяльністю, які не можуть бути зареєстровані як підприємці з правом здійснення цього виду діяльності до закінчення терміну, визначеного вироком суду; осіб, які мають непогашену судимість за крадіжки, хабарництво, інші корисливі злочини. Ця категорія осіб складає собою обмеження щодо суб'єктного складу підприємництва (відповідно до ст. 43 ГК України та інших нормативних актів).

Друга категорія обмежень пов'язана з монополією держави на певну діяльність (діяльність по виготовленню та реалізації наркотичних засобів, зброї та вибухових речовин, по виготовленню цінних паперів та грошових знаків) може здійснюватися тільки державними підприємствами, а проведення ломбардних операцій також і повними товариствами, виготовлення та реалізація зброї та боєприпасів до неї, видобування бурштину, охорона окремих особливо важливих об'єктів державної власності може здійснюватися тільки тими підприємствами, перелік яких встановлює Кабінет Міністрів України. Виробництво та торгівля спиртом (етиловим, коньячним, плодовим), алкогольними напоями, тютюновими виробами може здійснюватися лише на підприємствах за умови наявності у них спеціальних ліцензій. Ліцензування є одним із засобів державного регулювання у сфері господарювання спрямованим на забезпечення єдиної державної політики у цій сфері та захист економічних і соціальних інтересів держави, суспільства та окремих споживачів.

Також є обмеження щодо можливостей провадження фізичними особами-підприємцями певних видів підприємницької діяльності. Зокрема, вони не можуть:

- надавати фінансові послуги (згідно з Законом України від 12.07.2001 р. «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»);
- займатися діяльністю у сфері організації телебачення і радіомовлення (згідно з Законом України від 21.12.1993 р. «Про телебачення і радіомовлення»);

- займатися космічною діяльністю (згідно з Законом України від 15.11.1996 р. «Про космічну діяльність»);
- займатися діяльністю у сфері здійснення операцій з металобрухтом (згідно з Законом України від 05.05.1999 р. «Про металобрухт»);
- займатися діяльністю у сфері загальної середньої та вищої освіти (згідно з Законом України від 13.05.1999 р. «Про загальну середню освіту» та Закону України від 01.07.2014 р. «Про вищу освіту»);
- займатися концесійною діяльністю щодо будівництва та експлуатації автомобільних доріг (згідно з Законом України від 14.12.1999 р. «Про концесії на будівництво та експлуатацію автомобільних доріг»).

Існують обмеження щодо обсягів виробництва та реалізації товару шляхом встановлення квот. Такі квоти можуть бути встановлені як самою державою так і володільцем виключного права; щодо способу здійснення підприємництва, яке повинно бути екологічно безпечне, не суперечити засадам моралі, людяності, гуманізму. У більшості випадків само виробництво повинно бути сертифіковане; щодо предмету діяльності. Так не допускається роздрібна торгівля вибухонебезпечними та піротехнічними виробами; щодо діяльності, пов'язаної з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їхніх аналогів і прекурсорів, здійснюється відповідно до Закону України від 22.12.2006 р. «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори».

Чинні нормативні акти встановлюють ряд інших обмежень та правил, яких повинні дотримуватись у своїй діяльності суб'єкти підприємництва.

Так, аудиторською діяльністю, як і можливість бути повіреним у справах інтелектуальної власності може займатися лише громадянин України. Громадяни інших держав чи піддані такою діяльністю на території України займатися не можуть. До речі, такі заборони діють в більшості країн.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

3.1 Напрямки та чинники розвитку сучасної підприємницької діяльності

Реалізація підприємницького потенціалу здійснюється у формі підприємницької діяльності або підприємництва, під яким, згідно з вітчизняним законодавством, розуміється «самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку».

Основними зовнішніми факторами, які мають вплив на розвиток підприємницької діяльності є соціальні, економічні, технологічні та політичні (STEP- фактори). Соціальні чинники формування підприємницького потенціалу визначаються демографічними характеристиками населення, рівнем його зайнятості, доходами. Характер впливу економічних факторів на розвиток підприємництва традиційно визначається умовами оподаткування, доступністю кредитування, стабільністю національної валюти. Група технологічних факторів характеризує рівень техніко-технологічного розвитку, що чинить обмежуючий або стимулюючий вплив на ту чи іншу сферу підприємницької діяльності.

Якщо вплив зовнішніх факторів відчують всі суб'єкти підприємницької діяльності певної сфери, то внутрішні фактори охоплюють широке коло «внутрішніх умов функціонування підприємницької організації і повністю залежать від підприємця». До основних внутрішніх чинників розвитку підприємництва відносяться: наявність і доступність капіталу для започаткування або розвитку бізнесу, організаційно-правова форма підприємницької діяльності, форма власності на майно суб'єкта підприємництва та розподіл прав на неї, організаційна структура управління,

стиль та методи управління, організаційна культура, можливості ресурсного забезпечення підприємницької діяльності.

Але кожне підприємство здійснює багато конкретних видів діяльності незалежно від факторів впливу, які за ознакою спорідненості можна об'єднати в окремі напрями підприємницької діяльності:

1) вивчення ринку товарів, або ситуаційний аналіз. Він передбачає комплексне дослідження ринку, рівня конкурентоспроможності і ціни на продукцію, інших вимог покупців товару, методів формування попиту і каналів товарообігу, зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства;

2) інноваційна діяльність, яка охоплює науково-технічні розробки, технологічну і конструкторську підготовку виробництва, впровадження технічних, організаційних та інших нововведень, формування інвестиційної політики на найближчі роки, визначення обсягу необхідних інвестицій тощо;

3) виробнича діяльність, тобто обґрунтування обсягу виготовлення продукції певної номенклатури і асортименту відповідно до потреб ринку; формування маркетингових програм для окремих ринків і кожного виду продукції; збалансування виробничої потужності і програми випуску продукції на поточний і кожний наступний рік прогнозного періоду; забезпечення виробництва необхідними матеріально-технічними ресурсами; розробка і дотримання узгоджених у часі графіків випуску продукції;

4) комерційна діяльність – реклама, організація збуту продукції, розвиток системи товарних бірж, стимулювання покупців;

5) післяпродажний сервіс, що включає в себе гарантійне обслуговування, пусконаладжувальні роботи, забезпечення запчастинами тощо.

Для появи такого феномена, як підприємництво, для перетворення його в основну організаційну форму виробництва, необхідні певні умови. Для країн з ринковою економікою існують наступні загальні умови розвитку підприємництва:

- стабільність державної економічної і соціальної політики;
- позитивна громадська думка ставлення до підприємництва;

- пільговий податковий режим;
- наявність розвиненої інфраструктури підприємництва;
- ефективна система захисту інтелектуальної власності.

Створення необхідних правових умов ефективної підприємницької діяльності також має велике значення. Це, в першу чергу, наявність законів, що регулюють підприємницьку діяльність і створюють найбільш сприятливі умови для розвитку підприємництва: спрощена та прискорена процедура відкриття та реєстрації підприємств; вдосконалення податкового законодавства в напрямку мотивації виробничої підприємницької діяльності, розвитку спільної діяльності підприємців України з закордонними країнами.

До чинників, що сприяють розвитку підприємництва, також відносять:

1) прагнення людей поліпшити свій добробут, розширення їх запитів та потреб. Підприємництво у різних сферах життя людини – це короткий шлях до добробуту та процвітання;

2) підвищення матеріального та культурного рівня життя суспільства. Воно веде до зростання доходів і заощаджень, які можна вкласти у «справу» й отримати додатковий дохід. Цей чинник сприяє розширенню підприємницького поля, концентрації капіталу і збільшує можливості підприємництва у вирішенні народногосподарських завдань;

3) наявність безробіття в економіці. Воно є наслідком банкрутства збиткових та закриття низькорентабельних підприємств, а також результатом порушення ринкової рівноваги на ринку праці; за певних умов безробіття може бути джерелом кваліфікованих кадрів для підприємницької діяльності;

4) прагнення людини до незалежності та самовираження, визнання її таланту та заслуг, потреба в повазі, взаємодопомозі. Ці психологічні риси людини можуть бути реалізовані саме у підприємстві.

Отже, аналіз підприємницької діяльності дозволяє визначити такі істотні чинники її успіху, як висока кваліфікація, великі особисті контакти, достатні матеріальні і фінансові ресурси, наявність замовлень споживачів. В групі внутрішніх факторів пріоритетне значення мають, в першу чергу, організаційні

умови господарювання, які з точки зору управління є доволі «жорсткими» і потребують значних зусиль з боку підприємця для зміни вектору їх впливу.

3.2 Сучасні тенденції розвитку підприємництва в Україні

Сучасний стан та розвиток українських підприємств знаходиться у тяжкому становищі. Значний вплив на дану ситуацію зумовила адаптація до ринкових відносин, а також наслідки світової економічної кризи. Для покращення ситуації необхідним є створення механізмів, які б стимулювали суб'єктів господарювання нарощувати обсяги та підвищувати ефективність виробництва оновлювати виробничу матеріально-технічну базу. Але реальне становище підприємств в економіці свідчать що процес розвитку вітчизняного виробництва натрапляє на ряд істотних перешкод.

Адже реформи, що проводяться, не завжди відповідають рівневі розвитку підприємництва, а недосконалість інституційного середовища підприємництва призводить до негативного обмеження свободи підприємницької діяльності.

Уряд вважає одним з своїх найважливіших завдань розвиток інвестиційної діяльності, створення вільного доступу до всіх сегментів ринку за єдиними зрозумілими правилами і тому приділяє значну увагу питанням спрямованим на покращення умов ведення підприємницької діяльності та створення сприятливого бізнес-середовища.

З метою недопущення прийняття економічно недоцільних та неефективних регуляторних актів, усунення перешкод для розвитку господарської діяльності створено єдину систему розробки і прийняття регуляторних актів.

В Україні прийняті та діють ряд нормативних актів, які заклали підґрунтя для формування і розвитку підприємництва. Згідно з цими нормативними актами, державна підтримка підприємництва спрямована на створення сприятливих організаційних та економічних умов для його розвитку. Це - надання підприємцям земельних ділянок; передання державного майна,

необхідного для здійснення підприємницької діяльності; сприяння підприємцям в організації матеріально-технічного забезпечення та інформаційного обслуговування, підготовці кадрів; здійснення первісного облаштування неосвоєних територій об'єктами виробничої та соціальної інфраструктури з продажом або передачею їх підприємцям у порядку, передбаченому законом; стимулювання модернізації технології, інноваційної діяльності, освоєння нових видів продукції і послуг та інші види допомоги.

На сьогодні вже завершена робота щодо суттєвого скорочення переліку видів діяльності, що підлягають ліцензуванню. Нами взято за кінцеву мету скоротити не менш ніж на 40 відсотків цей перелік, залишивши ліцензування лише тих видів господарської діяльності, що становлять підвищену небезпеку для життя, здоров'я, навколишнього середовища або пов'язані з безпекою держави.

Одним із пріоритетних завдань Уряду залишається забезпечення діалогу між владою, бізнесом і громадянським суспільством, підвищення інвестиційної привабливості національної економіки.

З метою удосконалення регуляторного середовища у сфері господарської діяльності, поліпшення інвестиційного клімату та створення сприятливих умов для розвитку бізнесу Кабінетом Міністрів і надалі будуть здійснюються заходи спрямовані на проведення реформ у дозвільній системі, сфері ліцензування, входженню і виходу з бізнесу, сфері нагляду і контролю.

Створено Єдиний державний реєстр юридичних і фізичних осіб-підприємців, відомості якого є відкритими і загальнодоступними.

Запроваджено єдиний спрощений порядок державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.

Довідково: в Україні функціонує 678 Єдиних реєстраційних офісів, які здійснюють державну реєстрацію суб'єктів господарювання за принципом «єдиного вікна», завдяки якій скорочено строки державної реєстрації суб'єкта підприємництва, зменшено фінансове навантаження на суб'єктів при проведенні певних реєстраційних процедур, а деякі платежі взагалі скасовано.

З прийняттям Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», створено єдину систему розробки і прийняття регуляторних актів.

В Україні на законодавчому рівні з прийняттям Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» встановлено європейські принципи видачі документів дозвільного характеру.

Довідково: на сьогодні в регіонах функціонує 681 дозвільний центр, що здійснюють видачу документів дозвільного характеру за принципом організаційної єдності, що вдвічі скоротило для підприємців витрати часу при отриманні необхідних дозвільних документів для здійснення діяльності.

Діє декларативний принцип для одержання дозволів підприємствами, діяльність яких не пов'язана з підвищеною небезпекою.

Господарським кодексом України визначено поняття малого, середнього та великого підприємства (від 16.01.2003 № 436-IV стаття 63).

Але існують і фактори, через які погіршується стан підприємництва.

Як стверджують самі підприємці найхарактернішими факторами, які гальмують розвиток підприємств є:

- організаційно-правові труднощі започаткування бізнесу особливо на стадії переходу від реєстрації до початку діяльності;
- недоступність кредитних ресурсів як для започаткування, так і для ведення бізнесу чи його відновлення недостатні зв'язки з міжнародними фінансовими;
- організаціями по залученню інвестицій і гарантій;
- доволі громіздка система бухгалтерського обліку та звітності;
- обмежені можливості для захисту від протиправних посягань;
- криза неплатежів та проблеми з формуванням нових взаємозв'язків каналів збуту.

Розглядаючи перспективи розвитку українських підприємств та пропонуючи заходи щодо покращення ситуації можна звернути увагу на досвід зарубіжних країн.

Наприклад у Японії бізнес розвивався в рамках групових об'єднань, партнери яких були однодумцями в одному напрямі. Такі угруповання не сумісні з конкуренцією країн Заходу, але саме це сприяло концентрації зусиль для досягнення поставлених цілей.

Також слід звернути увагу на формування вигідної митної політики Китаю, де встановлюється обмеження на вивіз сировини з країни (в особливості на швидко вичерпні та цінні копалини), також створюються умови для експорту готової продукції, яка має великий відсоток доданої вартості.

Негативно впливають на розвиток підприємництва складні та довготривалі після реєстраційні процедури суб'єктів підприємництва, надмірне втручання органів державної влади в їхню діяльність.

Основними напрямками прискорення розвитку підприємництва в сучасних умовах трансформації, переходу до інноваційної моделі розвитку економіки України є:

1. Подальше удосконалення законодавчої та нормативної бази щодо створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього підприємництва.

2. Удосконалення кредитної політики, а саме: організація державних кредитних установ з метою пільгового кредитування суб'єктів підприємницької діяльності, особливо початківців малого бізнесу.

3. Удосконалення податкової політики, тобто забезпечення функціонування спрощеної системи оподаткування з наданням переваги єдиному податку та право тих, що працює у секторі малого підприємництва, на соціальне і пенсійне забезпечення.

4. Подальше посилення державної підтримки суб'єктів малого та середнього підприємництва (фінансово-кредитної, майнової, інформаційної та кадрової). Створення та забезпечення діяльності мережі бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів тощо.

5. Стимулювання розвитку підприємництва в галузях, що забезпечують найвищу ефективність суспільного виробництва та його

конкурентоспроможність завдяки використанню досягнень науково-технічного прогресу, ресурсозберігаючих технологій, випуску принципово нових видів продукції.

6. Забезпечення виконання заходів щодо створення єдиної автоматизованої системи державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності.

7. Здійснення заходів щодо поетапного створення при центрах зайнятості мережі навчальних центрів з підготовки підприємців з-поміж безробітних.

8. Посилення відповідальності органів виконавчої влади, державних службовців за виконання відповідних законів щодо розвитку підприємницької діяльності, зокрема малого бізнесу.

Нині особливо важливою умовою для розвитку підприємництва є створення привабливого інвестиційного середовища для вітчизняних та іноземних інвесторів. Україна має великі можливості для активної діяльності інвесторів значний споживчий ринок, вигідне геополітичне розташування та багаті природні ресурси й кваліфіковану й водночас дешеву робочу силу, потужну наукову базу.

У сфері зовнішньоекономічних зв'язків головним завданням є поступове входження України у світовий економічний простір. Для цього слід створити стабільну і сприятливу правову основу для залучення іноземних інвестицій. Водночас необхідний захист молодого національного виробника від конкуренції іноземних фірм.

Україна повинна формувати вигідну митну політику, сприяти імпорту сировини, а не готових товарів. Також необхідно вміло організовувати власне виробництво необхідної продукції, щоб уникати залежності від аналогічного імпорту.

Таким чином лише за розробки ефективної якісної моделі розвитку вітчизняних підприємств Україна зможе збільшити виробництво національних товарів та послуг.

Такі покращення сприятимуть економічному зростанню, поліпшенню рівня життя та зниженню безробіття.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження даної теми, я дійшов таких висновків. Так, підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Я дійсно погоджуюсь із тим, що сутність підприємництва зосереджується у вияві ініціативної, новаторської, самостійної діяльності. А мета зводиться, з одного боку, до отримання прибутку або особистого доходу в результаті підприємницької діяльності, а з іншого – до найбільш ефективного використання факторів, прагнення реалізувати творчі потенції людини.

Підприємницька діяльність – це передусім інтелектуальна діяльність енергійної і ініціативної людини, яка, володіючи якими-небудь матеріальними цінностями використовує їх для організації бізнесу. Отримуючи користь для самого себе підприємець діє на благо суспільства.

Перехід української економіки до ринкових відносин неминуче пов'язаний з встановленням і розвитком підприємництва. Успіх в підприємницькій діяльності досягається знаннями, практикою, необхідними матеріальними засобами і психологічними якостями особистості .

До числа найбільш характерних для сучасного підприємництва проблем, що перешкоджають його ефективному функціонуванню, варто віднести: неефективність системи керування; невелика відповідальність суб'єктів господарювання за наслідки прийнятих рішень; відсутність ефективного механізму виконання судових рішень; недосконала законодавча база; відсутність принаймні найелементарніших умов господарювання; мала підтримка з боку держави.

Для усунення негативних тенденцій необхідно сконцентрувати увагу на забезпеченні ефективного розвитку підприємницької діяльності.

Як вже згадувалось у моїй роботі, основними напрямками прискорення розвитку підприємництва в сучасних умовах трансформації, переходу до інноваційної моделі розвитку економіки України є:

1. Подальше удосконалення законодавчої та нормативної бази щодо створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього підприємництва.

2. Удосконалення кредитної політики, а саме: організація державних кредитних установ з метою пільгового кредитування суб'єктів підприємницької діяльності, особливо початківців малого бізнесу.

3. Удосконалення податкової політики, тобто забезпечення функціонування спрощеної системи оподаткування з наданням переваги єдиному податку та право тих, що працює у секторі малого підприємництва, на соціальне і пенсійне забезпечення.

4. Подальше посилення державної підтримки суб'єктів малого та середнього підприємництва (фінансово-кредитної, майнової, інформаційної та кадрової). Створення та забезпечення діяльності мережі бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів тощо.

Отже, я з упевненістю можу сказати, що для закріплення і подальшого розвитку позитивних тенденцій зростання підприємництва, кардинального розширення поля його діяльності потрібна активізація державної підтримки малих підприємств на всіх рівнях.

Насамперед держава повинна бути зацікавлена в тому, щоб підприємництво розвивалось і для цього надавати відповідні умови: створити чітку і тверду законодавчу базу, яка відповідно міститиме усі можливі перспективи створення власної справи. Надзвичайно важливе також розширення інноваційної і наукової діяльності підприємств у інтересах розвитку всіх сфер української економіки. Початок реального підйому в економіці дозволить перейти до четвертого етапу по-справжньому ринкового розвитку українського підприємництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р.// Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30.
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 18, № 19-20, № 21-22 - Ст.144.
3. Закон України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, N 50, ст.676).
4. Закон України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, N 33, ст.440).
5. Бубенец И.Г. Фактори, що мають вплив на розвиток підприємницької діяльності в торгівлі - 26 Жовтень 2014 6:20.
6. Віник О.М. Господарське право: курс лекцій. – К., 2005. – 624 с.
7. Віник О.М. Державна реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності // Вісник Вищого арбітражного суду України. – 1998. - № 2. - с.242.
8. Господарське право України: Підручн. / За ред В.М. Гайворонського, В.П. Жушмана. – Харків,2005. – 384 с.
9. Грудзевич Ю. І. Сутність механізму реалізації підприємницької діяльності та його складових / Ю. І. Грудзевич // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : збірник наукових праць / ред. кол. : І. Д. Пасічник, О. І. Дем'янчук. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. – Випуск 25. – С. 9–14.
10. Комарницький І., Офік М. Проблеми розвитку малого і середнього підприємництва. - 2005. - №4. - С. 50-58.
11. Лігоненко Л. / Світові тенденції розвитку підприємницької активності/ Вісник КНТЕУ - 2009. -№5.

12. Правові основи підприємницької діяльності / За ред. В. І. Шакуна, В. П. Мельника, В. М. Поповича.- К., 2001.- 461 с.

13. Харенко О. В. Правове регулювання корпоративних відносин в господарських товариствах // Українське комерційне право. — 2006. — № 7. — С. 15—24.

14. Щербина О. В. Правове становище акціонерів за законодавством України. - К, 2001. - 160 с.

15. Яценко О.Т. Господарське право України. – К, 2012.-285 с.

16. Яценко О.Т. Господарські відносини. – К, 2009. – 100 с.

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

17. Бібліотека студента. Господарське право України [електронний ресурс: режим доступу: <http://bibl.com.ua>].

18. Віртуальний світ студента. Сутність підприємництва та його характерні риси [електронний ресурс: режим доступу: <http://www.virtual.ks.ua>].

19. Все для студентів. Господарське право України [електронний ресурс: режим доступу: <http://megalib.com.ua>].

20. Навчальні матеріали он-лайн. Умови та принципи підприємництва [електронний ресурс: режим доступу: <http://pidruchniki.com>].

21. Науково-технічна бібліотека ПДТУ. Сучасні тенденції розвитку підприємництва в Україні [електронний ресурс: режим доступу: <http://eir.pstu.edu>].

22. Науковий вісник. Принципи та механізм реалізації підприємницької діяльності [електронний ресурс: режим доступу: <https://vuzlit.ru>].

23. Наукові дипломні, курсові. Поняття підприємницької діяльності та її ознаки [електронний ресурс: режим доступу: <http://buklib.net>].

24. Наукові матеріали. Проблеми розвитку підприємництва в Україні: Господарський та Податковий кодекси [електронний ресурс: режим доступу: <https://works.doklad.ru>].

25. Правовий портал. Заборона у здійсненні підприємницької діяльності [електронний ресурс: режим доступу: <http://ukr-pravo.at.ua>].

26. Українські реферати. Підприємство як суб'єкт господарювання [електронний ресурс: режим доступу: <http://referatu.net.ua>].

27. Файловий архів студента. Господарське право України [електронний ресурс: режим доступу: <https://studfiles.net>].

28. Юридична допомога. Поняття та ознаки підприємницької діяльності [електронний ресурс: режим доступу: <http://ifreestore.net>].

29. Юридична фірма Куратор. Господарське право України Поняття та характерні риси підприємств. Види підприємств. Частина 1 [електронний ресурс: режим доступу: <http://www.mycurator.com.ua>].

<i>Об'єкт підприємництва</i>	<i>Коротка характеристика</i>
<i>Товари</i>	Представляють продукти діяльності (включаючи роботи, послуги), призначені для продажу, обміну чи іншого введення в оборот.
<i>Майно</i>	Розрізняють рухоме і нерухоме майно. Нерухоме майно - це об'єкти, переміщення яких є неможливим без нанесення їм істотного збитку: земельні ділянки, насадження, будівлі, споруди, об'єкти незавершеного будівництва та ін. Сюди відносяться також морські і повітряні судна. Нерухоме майно підлягає державній реєстрації. Рухоме майно - це речі, які не відносяться до нерухомості, включаючи гроші та цінні папери. Воно не підлягає державній реєстрації.
<i>Послуги</i>	Підприємницька діяльність, спрямована на задоволення потреб інших осіб, за винятком діяльності, що здійснюється на основі трудових правовідносин.
<i>Гроші та цінні папери</i>	Гроші - це специфічний товар, який є загальним еквівалентом вартості інших товарів або послуг. До цінних паперів відносяться: державна облігація, вексель, чек, депозитний і ощадний сертифікати, банківська ощадна книжка на пред'явника, коносамент, акція та ін.
<i>Інформація</i>	Являє собою відомості про осіб, предмети, факти, події, явища і процеси незалежно від форми їх подання.
<i>Результати інтелектуальної діяльності</i>	Список результатів інтелектуальної діяльності та прирівняних до них коштів індивідуалізації, яким надається правовий захист.

Таблиця 2.1 Коротка характеристика об'єктів підприємництва